

УДК 784:316.7

DOI 10.32782/2224-0926-2024-3-4-50-51-8

Левко Вероніка Іванівна
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва естради,
Комунальний заклад вищої освіти Київської обласної ради
«Академія мистецтв імені Павла Чубинського»
<https://orcid.org/0000-0002-6946-0115>

Антипенко Юлія Юріївна
викладач кафедри музичного мистецтва естради,
Комунальний заклад вищої освіти Київської обласної ради
«Академія мистецтв імені Павла Чубинського»
<https://orcid.org/0009-0003-5834-3954>

ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ПЕТРИНЕНКА У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1980-Х РОКІВ

Статтю присвячено дослідженню пісенної творчості видатного українського артиста сучасності Тараса Петриненка у соціокультурному контексті України другої половини 1980-х років. Його авторські пісенні твори розглядаються як важливий інструмент політичного протесту, національної мобілізації та засобу вираження культурної ідентичності українського народу в умовах системного послаблення радянського тоталітарного режиму. Основна мета дослідження полягає у всебічному аналізі взаємодії творчості Тараса Петриненка із суспільними тенденціями того періоду, зокрема з процесом національної самоідентифікації українців. Особлива увага приділяється дослідженню ролі його пісень як емоційного засобу політичного коментування і формування патріотичних настроїв, що сприяли процесам пробудження національної самосвідомості та створення умов для подальших суспільно-політичних трансформацій. Цілі дослідження охоплюють аналіз пісенної спадщини Тараса Петриненка зазначеного періоду в контексті соціокультурного опору радянській системі, яка на той час уже зазнавала значних змін. У центрі уваги також перебувають патріотичний зміст його пісень і їхній вплив на формування національного самоусвідомлення українців. Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше комплексно оцінюється вплив пісенної творчості Тараса Петриненка на суспільні настрої та політичну мобілізацію в Україні в умовах трансформаційних процесів другої половини 1980-х років. Виявлено, що його авторські пісні суттєво вплинули на суспільні трансформації та мобілізацію громадянської позиції. Констатовано, що творчість Тараса Петриненка стала не лише частиною музичної культури України, а й важливим інструментом політичної та соціокультурної мобілізації. Виявлено, що його пісні в умовах радянської цензури та репресій створили простір для вираження національних прагнень і відіграли визначну роль у формуванні патріотичних настроїв, що стало одним із чинників у здобутті Україною державної незалежності.

Ключові слова: Тарас Петриненко, українська рок-музика, музична культура, українська естрада, патріотична пісня, національно-культурна ідентичність.

Levko Veronika, Antypenko Yuliia. Taras Petrynenko's song creativity in the socio-cultural context of Ukraine in the second half of the 1980s

The article is dedicated to the study of the songwriting of the prominent contemporary Ukrainian artist Taras Petrynenko in the socio-cultural and political context of Ukraine in the second half of the 1980s. His songs are considered an important tool for political protest, national mobilization, and a means of expressing the cultural identity of the Ukrainian people during the gradual decline of the Soviet totalitarian regime. The main goal of the research is to provide a comprehensive analysis of the interaction between Taras Petrynenko's works and the societal trends of that period, particularly focusing on the process of national self-identification among Ukrainians. Special attention is given to examining the role of his songs as an emotional vehicle for political commentary and the development of patriotic sentiments, which contributed to the rise of national consciousness and laid the groundwork for further socio-political transformations. The study aims to analyze Petrynenko's musical legacy from this period within the context of socio-cultural resistance to the Soviet system, which was already undergoing significant changes at that time. Emphasis is also placed on the patriotic content of his songs and their impact on shaping Ukrainian national awareness. The scientific novelty of this work lies in the first comprehensive evaluation of Taras Petrynenko's music, particularly its influence on public sentiment and political mobilization in Ukraine during the transformative processes of the second half of the 1980s. It was found that his songs significantly contributed to social transformations and civic engagement. Petrynenko's creativity became not only a vital part of Ukrainian musical culture but also an important instrument for political and socio-cultural mobilization. Despite Soviet censorship and repression, his songs created a space for the expression of national aspirations and played a crucial role in fostering patriotic sentiments, which ultimately contributed to Ukraine's attainment of state independence.

Key words: *Taras Petrynenko, Ukrainian rock music, musical culture, Ukrainian pop music, patriotic song, national-cultural identity.*

Вступ. Видатний український співак, музикант, автор пісень та громадський діяч Т. Петриненко своєю творчістю створив своєрідну пісенну історію України, відображаючи у своїх творах найважливіші події та етапи розвитку держави, які він застав протягом творчого шляху. Пісні музиканта перетворилися на символи національного пробудження, функціонували як інструмент політичного протесту, відображаючи соціальні виклики того часу. Його творчість не лише збагатила музичну спадщину України, а й стала потужним інструментом суспільно-політичної мобілізації в період боротьби за незалежність у другій половині 1980-х років. У цьому плані актуальним є наукове дослідження внеску Т. Петриненка у формування та розвиток також і українського рок-руху, який став важливим складником національної масової музичної культури. Особлива увага має приділятися аналізу того, як його музика через поєднання рокових елементів та глибокого патріотичного змісту, сприяла формуванню національної свідомості, стимулювала суспільні процеси, а також підтримувала прагнення українців до суверенітету в умовах радянського тиску.

Матеріали та методи. Дослідження здійснено із застосуванням різних методів і матеріалів, спрямованих на аналіз ролі пісенної творчості Тараса Петриненка у соціокультурному контексті України другої половини 1980-х років. У статті застосовано культурно-історичний метод для дослідження впливу радянської ідеології на музичну творчість цього часу з акцентом на аспекти опору та протидії цій ідеології в колі патріотично налаштованих музикантів, до якого входив і Т. Петриненко. Використано

метод контент-аналізу для детального вивчення пісенних текстів артиста у контексті їх антирадянської та проукраїнської спрямованості. Окрім того, застосовано метод музикологічного аналізу для виявлення музичних засобів виразності, що впливають на емоційний стан слухача, досліджуючи їхню функцію у формуванні суспільних настроїв і колективної національної ідентичності.

Пісенна творчість Т. Петриненка, на жаль, ще досі не отримала широкого висвітлення у наукових працях як цілісне явище. Проте існують поодинокі вдалі спроби осмислення творчості артиста у наукових публікаціях, що торкаються питань розвитку та функціонування сучасного українського пісенного мистецтва, історії українського шоу-бізнесу та інших проблем вітчизняного естрадознавства. Особливості тематики творчості Т. Петриненка розглядає у своїй роботі І. Полякова. Зокрема, авторка наголошує на активній громадянській позиції музиканта: «Тарас Петриненко відомий своєю активною проукраїнською позицією, яку проявляв під час найбільших протестних акцій у 1989–1991 роках, під час Помаранчевої революції та Революції Гідності»¹.

Пісенні твори артиста також аналізуються у контексті сучасного українського пісенного дискурсу в статті О. Клещової. Важливим для нашого дослідження висновком автора статті є те, що музикант «уводить у пісенний текст просторовий образ історичного шляху українського народу як останнього рубежу, сполучений із хронотопним образом доброго (тобто сприятливого) часу та образом Всевишнього, що допоможе народові піднятися з колін»². Водночас творчість Т. Петриненка досить широко представлена у монографічних та публіцистичних виданнях, присвячених розвитку української естради та масової музичної культури, зокрема у книгах М. Маслія та О. Євтушенка. Останній підкреслює два боки творчої постаті артиста – «ліричної і бунтарської»³, що стало передумовою активної мистецької позиції музиканта у вирішальний період становлення незалежності України.

У зв'язку з тим, що в останні роки постала низка ґрунтовних досліджень взаємозв'язку суспільно-політичних подій та музично-поетичного вираження емоційних реакцій на них у сучасній пісенній творчості українських артистів під час російсько-української війни, постає питання ретроспективного аналізу того, як цей взаємозв'язок відбувався у ключових моментах історії України у минулому, зокрема у другій половині 1980-х років, коли відбувалося формування нової української політичної нації на шляху до незалежності.

Результати. Знакова фігура української музичної сцени, народний артист України Т. Петриненко набув особливого значення у вітчизняному мистецько-культурному та соціополітичному просторі. Його творчість виходить за межі простої естрадної чи рокової музики, втілюючи в собі національні ідеї та прагнення. Т. Петриненко став символом української пісні, який принципово не піддається впливу комерційних законів шоу-бізнесу та не йде на компроміси зі своєю совістю заради особистої вигоди.

¹ Полякова І.О. Лірична тематика як провідний напрям у естрадно-вокальній творчості композитора-виконавця Тараса Петриненка. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки* : матеріали VI Міжнародного науково-практичного симпозиуму, м. Івано-Франківськ, 20 травня 2022 р. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2022. С. 294.

² Клещова О. Український пісенний дискурс: сучасні символи. *Лінгвістика*. 2023. № 2(48). С. 88.

³ Євтушенко О. Україна in Rock: статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2011. С. 21.

За понад 40 років творчої діяльності Т. Петриненко досяг значних висот і здобув широку популярність як в Україні, так і за її межами. Його тексти піднімають важливі соціополітичні питання, звертаючи увагу слухачів як на долю окремої людини, так і на історичний шлях України. Його найвідоміша пісня «Україна» стала своєрідним неофіційним гімном держави, за яку його можна вшановувати численними нагородами. Утім, сам митець найбільше прагне того, щоб українська культура, зокрема музика і пісня, посіла належне місце, передусім, у своїй власній країні.

Т. Петриненко створював і продовжує створювати яскраві та високопрофесійні музичні твори. На всіх етапах свого творчого шляху співак докладав неймовірних зусиль, щоб відстоювати українську мову, українську пісню й українську культуру в боротьбі спочатку з утисками радянської влади, а пізніше – із законами шоу-бізнесу, орієнтованими на російський ринок. Як справедливо зазначає І. Полякова, «Т. Петриненко – складна людина – людина-борець, передусім проти обставин, за свій Дар Божий. Мільйони людей поважають співака не лише за творчі здібності, а й за принципову громадянську позицію»⁴.

Популярність Т. Петриненка як артиста пояснюється не лише потужними вокальними даними, а й глибоким зв'язком із національними традиціями, культурним спадком та мовою. Композиторський стиль Т. Петриненка відзначається виразним мелодизмом, емоційно насиченими гармоніями та структурною чіткістю, а також стояв у витоків української рок-музики. Митець заклав жанрово-стилістичний національний код українського року. Він зробив революцію у вітчизняній рок-культурі насамперед тому, що поєднав український народнопісенний мелос зі стилістикою року.

Ранній етап творчого шляху Т. Петриненка (кінець 1960-х – 1970-ті роки) був тісно пов'язаний із його участю в таких музичних гуртах, як «Еней», «Дзвони», «Візерунки шляхів», «Гроно», «Мрія» та «Чарівні гітари». Ці колективи стали не лише важливими віхами його музичної кар'єри, а й майданчиком для соціополітичного висловлювання. В умовах радянської цензури, коли художні ради могли одним своїм рішенням знищити творчість артиста, що не відповідала соцреалістичним нормам, Т. Петриненко боровся за право бути собою – україномовним музикантом, який зберігає вірність своїй країні, її історії та культурі.

Його творчість у цих колективах стала актом політичного опору, оскільки поєднувала елементи українського народного мелосу із західною рок-стилістикою, зокрема біг-бітом. Один із музикантів гурту «Еней», скрипаль К. Стеценко, пізніше так скаже про стилістику та репертуар його колективу: «У репертуарі «Енея» були акапельні чотириголосні хори-колядки та власні хард-поп-арт-фолькові композиції. У середині 70-х прийшло захоплення музикою соул, фанк і джаз-роком»⁵. Дослідник української рок-музики О. Євтушенко, говорячи про стилістику гурту «Еней», зазначає: «Це був дійсно моторний біг-біт, щедро уквітчаний народним мелосом та бітловськими інтонаціями»⁶. Таким чином, Т. Петриненко не просто створював нову музично-пісенну

⁴ Полякова І.О. Лірична тематика як провідний напрямок у естрадно-вокальній творчості композитора-виконавця Тараса Петриненка. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки* : матеріали VI Міжнародного науково-практичного симпозиуму, м. Івано-Франківськ, 20 травня 2022 р. Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2022. С. 294.

⁵ Євтушенко О. Легенди химерного краю: Українська рок-антологія. Київ : Автограф, 2004. С. 48.

⁶ Євтушенко О. Україна in Rock: статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2011. С. 67.

форму, він формував нову культурну ідентичність для української молоді. Його українськомовні біг-бітові композиції, що насичувалися національним фольклором, стали не просто популярними – вони стали частиною ширшого руху за національне самовизначення, що проходив через культуру. Це було подвійним викликом радянській ідеологічній доктрині, адже і будь-які прояви національної самоідентифікації через просування українського фольклору, і залучення бунтарської естетики рок-музики для радянської культурної ідеології становили загрозу. Це призвело до того, що його перший колектив «Еней» було заборонено в Києві, а всі записи ефірів було знищено.

У 1970-х роках він заявив себе як артист, що свідомо протистоїть радянській системі, виступаючи за українізацію та популяризацію національної музики. Попри численні заборони співати українською мовою, цензуру і знищення записів Т. Петриненко залишався вірним своїм ідеалам і продовжував утверджувати українську національну ідентичність через пісенну творчість, що була не лише культурним, а й політичним маніфестом. Його творчість була тісно пов'язана з поезією дисидентських авторів, що також відображало його патріотичні погляди та небажання йти на компроміси із владою. Поруч із ним формувалося крило україноцентричних музикантів, яким уже тоді не було байдуже до того, який звуковий образ має мати національна масова музична культура. Знаковою постаттю серед музикантів, з якими співпрацював Т. Петриненко на початку свого творчого шляху, був піаніст Тарас Мельник, який пізніше у 1989 р. став засновником і першим директором першого українського справді національного фестивалю «Червона Рута».

Творчий шлях Т. Петриненка в останнє десятиліття існування радянського союзу був глибоко вплетений у соціополітичний контекст того часу. Зростаюча увага радянської мистецької номенклатури до його творчості свідчила не лише про його популярність, а й про політичний підтекст його пісень, що викликали занепокоєння влади. Т. Петриненко продовжував відчувати на собі посилення ідеологічного тиску, коли йому було заборонено виконувати власні пісні, зокрема відому «Пісню про пісню», та виступати українською мовою. Такий тиск із боку влади був віддзеркаленням її страху перед зростаючими національними та демократичними настроями. Через це Т. Петриненко був змушений з іншими українськими артистами на сім років залишити Київ та переїхати до Тули, де уваги до нього було значно менше.

Окрім цього, у 1984 р. почалася так звана «антирокова кампанія», яка ще більше загострила ідеологічну боротьбу проти стилістики, що не вписувалася в рамки радянської культури. Цей крок був спрямований не тільки на боротьбу із західними впливами, а й на придушення внутрішнього опору, що з'являвся серед українських митців, таких як Т. Петриненко. Його українськомовні рок-пісні в якийсь момент остаточно стали загрозою для радянської культурної системи, яка прагнула заглушити будь-які прояви національної свідомості та свободи вираження в мистецтві.

Усі ці чинники призвели до того, що в першій половині 1980-х років Т. Петриненко писав нові пісні українською мовою «в шухляду», не виконуючи їх на концертах, що стало вимушеним кроком на тлі жорсткого ідеологічного тиску. Ця ситуація відображала стан постійної цензури й придушення української національної ідентичності в культурному просторі СРСР. Хоча українськомовна творчість артиста залишалася невидимою для української молоді, вона продовжувала формувати основи для майбутнього національного відродження в Україні, яке розгорнеться повною силою в кінці десятиріччя.

Саме у цей період, у 1982 р., була створена пісня «Україна», одна зі знакових для Т. Петриненка музичних композицій, сповнена глибокою патріотичною ідеєю. Музикант пізніше пригадає в одному з інтерв'ю свою роботу над піснею так: «Я не поспішав з «Україною», бо знав: у ті часи ніде я її співати не зможу. Це було нереально. Її народження тривало не один рік. Я часто повертався до пісні, щось згадував, змінював, перебирав». Він мав достатньо часу для процесу вдосконалення пісні, оскільки працював над твором «без найменшої надії, що колись пісня буде кимось почута»⁷.

Повернення Т. Петриненка до України у 1986 р. збіглося з початком «перебудови», яку розпочав перший і останній президент СРСР М. Горбачов. Хоча ідеологічний тиск у той час загалом дещо послабився, консервативність самої УРСР на чолі з В. Щербицьким продовжувала стримувати зміни. Ситуація кардинально змінилася після аварії на Чорнобильській АЕС, яка активізувала громадські та інтелігентну. Унаслідок цього почали формуватися проукраїнські патріотичні рухи, кульмінацією яких стало створення «Народного руху України». Поряд із цим поступово почала відкриватися правда про замовчувані сторінки української історії, а в історичний контекст знову вписуються раніше замовчувані факти й події (у тому числі про УНР, ОУН–УПА, сталінські репресії та Голодомор).

У цей період соціальних трансформацій Т. Петриненко повертається до Києва, уже маючи статус відомого на всесоюзному рівні композитора та виконавця. Разом із ним повернувся і його колега, талановитий музикант та менеджер В. Смаглій. Удвох артисти збирають заново своїх колишніх колег музикантів та реорганізують гурт «Гроно» на базі організації «Київконцерт». Проте їхня ініціатива створення україномовного колективу викликала стриману реакцію з боку радянської мистецької номенклатури, яка вбачала загрозу у його незалежній позиції та національно свідомій творчості. Повернення музиканта стало важливим моментом у тогочасному українському музичному просторі, особливо з огляду на його непримиренну позицію щодо цензурних обмежень. Він не хотів знову опинитися в такій ситуації, коли йому вказували, які пісні можна співати та якою мовою.

В умовах послаблення ідеологічного тиску Т. Петриненко, який завжди функціонував у режимі культурного спротиву, поступово розширює україномовний репертуар гурту. Він разом із гуртом «Гроно» відновлює концертну діяльність, виконує нові та старі, у тому числі й раніше заборонені пісні, зокрема «Пісні про пісню». Нові його твори, такі як «Чорнобильська зона» та «Народний рух», стали культурними маркерами, що відображали суспільні настрої українців. Творчість Т. Петриненка цього часу набула виразного соціополітичного значення, закріпивши його роль як лідера української естради та голосу національного відродження.

У 1980-х роках стиль музичної творчості артиста еволюціонував під впливом виходу на провідний план у західній музиці стилю «прогресивний рок». Т. Петриненку вдалося поєднати цей стиль із народнопісенним мелосом так само професійно, як і раніше з біг-бітом. Природний ґрунтовний зв'язок музичної пісенної творчості Т. Петриненка з українським фольклором значно збагатив українську музику свіжим звучанням і створив ту стилістичну модель, на основі якої український рок розвивається й досі.

⁷ Рудяченко О. Тарас Петриненко, музикант: «Дякую тобі, Господи, що співати «ні про що» я так і не навчився!». *Укрінформ*. 2019. 3 грудня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2829887-taras-petrinenko-muzikant.html>

Ключовим моментом у соціополітичному контексті творчості Т. Петриненка стала прем'єра його пісні «Україна» на радіо «Промінь». В умовах ідеологічного контролю радянської влади, коли любов до України розцінювалася як прояв націоналізму, випуск цієї пісні в ефір став сміливим кроком. Завдяки рішучості редактора Вероніки Маковій попри ризик репресій пісня пролунала на радіо. Це було вкрай ризиковано, адже навіть у 1987 р. тема української ідентичності викликала підозри з боку радянської влади, а редактор та інші працівники радіостанції могли залишитися без роботи. Пізніше Т. Петриненко згадуватиме її слова так: «Вона мені перед тим сказала: «Нас усіх завтра, може, посадять, але я цю пісню поставлю»⁸ [6]. Другим кроком до популярності пісні стало її виконання у фіналі програми «Ранкова пошта» на центральному телебаченні. Незважаючи на парадоксальність ситуації, московські телевізійники вибрали «Україну» як центральний елемент національної програми, що дало змогу пісні здобути величезну аудиторію і в Україні в тому числі. Після цього пісня стала символом українського національного відродження і почала лунати на кожному концерті гурту «Гроно», отримавши статус неофіційного духовного гімну України.

В умовах ідеологічного контролю радянської влади пісня «Україна» стала актом культурного і політичного спротиву, вона набула символічного значення для української ідентичності та стала одним із каталізаторів національного самоусвідомлення та культурного пробудження українського народу в умовах пізньої радянської епохи. Це підтверджує ширший феномен впливу мистецтва на суспільні процеси, адже музика завжди була потужним інструментом соціальних змін.

Мистецтво, особливо музичне, у всі культурні епохи вважалося рупором прогресивних думок суспільства. Музичне мистецтво – той особливий вид творчості, який безпосередньо впливає на емоційний стан людини та навіть за потреби може моделювати його. Жанр пісні, де поєднуються вербальний та музичний складники, може стати потужним інструментом емоційного впливу. Це пояснюється тим, що літературний компонент (поетичний текст) і музичний компонент (мелодія) діють синергетично на слухача. Літературний складник апелює до свідомості, оскільки текстову інформацію ми сприймаємо насамперед інтелектуально. Музичний же складник впливає на підсвідомість, транслюючи емоційний контент через музичні виражальні засоби (мелодіку, метроритм, гармонію тощо). Таким чином, змістовне навантаження тексту підкріплюється емоційним впливом мелодії.

У цьому аспекті пісні Т. Петриненка мають здатність пробуджувати патріотичні почуття у слухачів завдяки глибокому зв'язку з народнопісенними традиціями, які співак увібрав ще в дитинстві. Через свої авторські пісні музикант передає щирю любов до рідного краю, а слухачі резонують із цими емоціями. Тексти й музика його пісень створюються невідривно одне від одного, що підсилює їхній емоційний вплив. Стилiстично Т. Петриненко залишається вірним рок-музиці, яку він вибрав на початку своєї кар'єри. Як музика протесту його україномовний рок у 1980-х роках став формою спротиву радянській системі, досягнувши значного суспільного резонансу.

Саме тому, на нашу думку, пісня «Україна» одразу почала функціонувати як своєрідна емоційна зброя, яка сприяла українському народу в боротьбі з радянською системою. Пізніше ця пісня увійшла до альбому «Я професійний раб» 1989 р. гурту «Гроно», де кожна з десяти україномовних композицій, на нашу думку, стала вагомим внеском у

⁸ Маслій М.Г. Музика мене вибрала сама. *День*. 2017. 17–18 листопада. URL: <https://m.day.kyiv.ua/article/kultura/muzyka-mene-vybrala-sama>

руйнацію радянської репресивної системи, що вже наближалася до свого завершення. Пісні альбому, як-от «Народний Рух», «Я професійний раб», «Колискова 33-го року», «Чорнобильська зона» та символічна «Україна», резонували в суспільстві завдяки національно орієнтованому музичному матеріалу, підсиленому естетикою рок-музики, яку не вдалося приборкати навіть через політичні постанови радянської влади. Т. Петриненко використовував свою творчість як інструмент комунікації з аудиторією, спрямований на пробудження національної самосвідомості та мобілізацію співвітчизників до боротьби за культурну та політичну самостійність.

В альбомі «Я професійний раб» порушуються важливі національно-історичні та політичні питання: тема Голодомору, Чорнобильської аварії, рабського статусу людини в радянській системі, а також – апелювання до нових політичних сил, що народжувалися в тогочасній Україні. Розглянемо окремі композиції з альбому.

Пісня «Колискова 33-го року», присвячена подіям Голодомору, стала першою в історії масової музичної культури авторською композицією, що безпосередньо торкнулася цієї трагічної теми. У роки радянської влади Голодомор 1932–1933 рр. був під суворою забороною у суспільній дискусії. Т. Петриненко публічно висловився про ці події музично-поетичною мовою пісні, наголошуючи на масштабах злочину сталінського геноциду проти українського народу. Це ми відчуваємо, передусім, у рядках пісні: «Хмари йшли за обрій, йшли часи недобрі й недобрії вісті: не стало що їсти. Мов ворожа сила, півсела скосила. Сусідська родина в одній домовині. Кругом людське горе розлилось, як море». Артист продемонстрував велику громадянську сміливість, звертаючись до теми Голодомору у своїй творчості, що сприяло її активному висвітленню у суспільстві у майбутньому.

Не випадковим тут є вибір жанру колискової та вибір жіночого вокалу (пісню виконує Тетяна Горобець). Колискова у звичайних обставинах асоціюється з материнською любов'ю та спокоєм, але тут вона набуває похмурих відтінків, оскільки стає символом безнадії та прощання з життям. Пісня наповнена болем за невинно загублені життя, що передається через образи дитячої беззахисності та відчаю. Ця композиція пронизана глибокою емоційною експресією, яка сприяє створенню відчуття скорботи та історичної трагічності. Мелодична лінія підтримує ці емоційні настрої через використання плавної, але водночас тягучої мелоінтонації, що посилює драматичну напругу. Заколисуння на словах «ой, люлі-люлі» трансформуються у інтонації пронизливого плачу матері дітей, яких «нема чим годувати». М'яка динаміка разом із мінорним ладом формує відчуття безвиході, тоді як повільний темп і похмурі гармонічні переходи створюють атмосферу глибокого трагізму. Таке поєднання музичних елементів ефективно акцентує увагу на важкій історичній темі пісні та сприяє її емоційному впливу на слухача.

Композиція «Чорнобильська зона» присвячена наслідкам катастрофи на Чорнобильській АЕС, яка не лише зруйнувала екологічну рівновагу, а й стала символом людської безвідповідальності та сліпого підкорення системі. У тексті пісні відображена критика радянської політики, яка ігнорувала ризики, а також біль і страждання людей, що опинилися під її впливом. Музична стилістика пісні – це суміш рок-музики з фольклорними елементами (тут використана мелодико-гармонічна модель із народної пісні «Вийди, вийди, Іванку»). Т. Петриненко використовує емоційно гострі поетичні метафори, такі як «білокровий страх» і «чорнокровий сміх», щоб передати жахливі наслідки катастрофи для психіки очевидців. Центральною темою є також моральна відповідальність, яка

стосується не лише тих, хто допустив аварію, а й усіх, хто сплюндрував українську землю та знизив національні цінності заради провладних ідеалів «гонки озброєнь».

Філософський дискурс пісні «Я професійний раб» спрямований на осмислення функції держави та місця кожного громадянина в її структурі. Текст пісні, виконаний у манері мелодекламаційного речитативу, акцентує увагу слухача на змістовному складнику, даючи змогу заглибитися у символічний підтекст пісні. Такий формат сприяє більш інтенсивному сприйняттю основних ідей твору, запрошуючи до критичної рефлексії над взаємодією людини та державної радянської системи. Пісня відображає глибокі соціальні й політичні настрої періоду другої половини 1980-х років. Тут Т. Петриненко використовує метафору «раба» як символ людини, яка потрапила в залежність від тоталітарної держави та системи. Однак професійність цього «раба» натякає на звичність, навіть майже автоматизм підкорення системі, що є ключовою характеристикою радянської епохи. Автор висвітлює внутрішню боротьбу людей того часу – розуміння власної залежності та пригнічення одночасно з прагненням звільнення та самоідентифікації. Пісня виступає формою соціального протесту, висловлюючи біль від несвободи і водночас підштовхуючи до роздумів над тим, як звільнитися від цього «рабства».

У тексті пісні є слова про «12 колін спадкового кріпацтва», які мають переважно відношення до історичного контексту російської імперії, оскільки кріпацтво в Україні було запроваджене значно пізніше. Автор натякає, що в росії «інститут рабства» мав більш глибоке коріння та триваліший вплив на суспільні відносини, зумовивши появу «рабської свідомості», що змушує шукати собі ідола «кому поклони бити» та перекриває на генетичному рівні прагнення людини жити вільно та думати незалежно, без «тавра чужих ілюзій». Як зазначив Т. Петриненко в одному з інтерв'ю більше ніж через 30 років після створення цього твору, «одне покоління професійних рабів виховало інше»⁹. Ця ментальність заважає багатьом усвідомити важливість незалежності думок та здатність до опору авторитаризму, що особливо стало очевидним у сучасній геополітичній ситуації.

Передостання композиція альбому, пісня «Народний Рух», виступає потужним закликом до боротьби за національну незалежність, відображаючи соціополітичні настрої того часу. Назва та зміст пісні безпосередньо співвідносяться з діяльністю першої української опозиційної до комуністичної партії – «Народного Руху України», що з'явився у 1989 р. Ця організація об'єднала різні демократичні та патріотичні групи задля досягнення єдиної мети – незалежності України. Твір Т. Петриненка не лише відображає цю боротьбу, а й служить музичним символом політичної мобілізації. Символіку підкреслює музичний образ пісні – світлий, стверджувальний та сповнений надії, що створюють мажорний лад, чіткий маршевий ритм і використання закличних інтонацій у мелодиці.

Своєрідна масова презентація альбому «Я професійний раб» широкій українській аудиторії відбулася на Першому фестивалі «Червона Рута», який відбувся 17–24 вересня 1989 р. на стадіоні «Буковина» у м. Чернівці. Цей фестиваль спричинив значні зміни в українській культурі, що вплинули на суспільство загалом. Він дав поштовх формуванню нової україномовної молодіжної естради, що зазнавала репресій з боку радянської влади протягом десятиліть. «Червона Рута-89» сприяла масовій популяризації

⁹ Рудяченко О. Україна або з'явиться в апгрейдній версії, або ... зовсім зникне: Тарас Петриненко – про політику, естраду і майбутнє : інтерв'ю. *День*. 2020. 10–11 січня (№ 2/3). URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/ukrayina-abo-zyavytyssa-v-apgreydnyy-versiyi-abo-zovsim-znykne>

україномовної пісні як в Україні, так і в українській діаспорі, а численні композиції, уперше виконані на фестивалі, швидко набули популярності. Цей захід також став поворотним моментом в історії сучасної української музики, піднявши на новий рівень виконавців та гурти, які раніше перебували в андеграунді. Уперше за багато років на фестивалі публічно прозвучав Гімн України, незважаючи на те що фестиваль відбувався під пильним контролем КДБ. Музикант К. Стеценко пізніше зазначатиме так: «Червона рута» була потужною культурною революцією, яка в очах і вухах тих, хто там був, знищила комплекс національної неповноцінності»¹⁰.

На першому фестивалі «Червона Рута» Т. Петриненко виступив не лише як почесний гість та член журі, а й як символ соціополітичного спротиву в культурному просторі України кінця 1980-х років. Виконаний ним репертуар різко контрастував з ідеологічними вимогами радянської влади, викликаючи у неї негативну реакцію. Зокрема, пісня «Народний Рух», що прозвучала на фестивалі всупереч затвердженій програмі заходу, стала викликом радянській кон'юктурі, яка намагалася стримати національне відродження. Попри попередні погрози та тиск адміністрації співак не відступив від своїх громадянських ідеалів і відкрито виконав усі композиції з альбому «Я професійний раб» на чернівецькому стадіоні. Його виступ супроводжувався масовою підтримкою слухачів та кульмінаційно завершився спільним виконанням Гімну України та розгортанням національного прапора України.

Соціополітичний контекст звучання музики Т. Петриненка на фестивалі «Червона Рута» став очевидним у тому, що його творчість тут вийшла за межі звичайного музичного виступу, перетворюючись на політичний акт спротиву. Незважаючи на спроби репресій та ізоляції з боку влади, музикант залишався вірним своїй позиції, захищаючи національну ідентичність. Після скандального виступу на «Червоній Руті» влада знову намагалася посилити тиск, виключивши його зі списків на отримання почесних звань та організувавши кампанії переслідування. Однак цей етап репресій був короткотривалим, оскільки невдовзі розпочався процес розпаду СРСР. Пісні Т. Петриненка у цей період стали символом національного пробудження та опору тоталітарній системі, а його активна участь у культурних процесах сприяла формуванню нової соціополітичної свідомості в Україні. А його пісня «Україна» відобразила домінуючі суспільні настрої та сподівання українців того часу.

Висновки. Творчість Тараса Петриненка другої половини 1980-х років виконувала роль культурно-політичного кристалізатора, що формував та транслював суспільні настрої й очікування національно свідомої частини суспільства. У його пісенних творах, які поєднували патріотичні тексти з елементами національної культури та стилістикою рок-музики, утілювався дух бунтарства й опору. В умовах тоталітарного контролю з боку радянської влади, його музика стала своєрідним засобом артикуляції національних цінностей, що сприяло формуванню та зміцненню національної ідентичності. Творчість Т. Петриненка цього періоду можна розглядати як явище, що відіграло важливу роль у процесі соціокультурної мобілізації українського суспільства. Його композиції, зокрема такі, як «Україна» та «Народний Рух», резонували з настроями національно-визвольного руху та стали символами політичного і культурного відродження. У контексті масової мистецької комунікації його музика виконувала функцію транслятора національної ідеї, стимулюючи розвиток культурної самосвідомості та залучаючи молодь до української

¹⁰ Мамченкова О. Фестивальна історія: як прогрімліла і чому стихла «Червона Рута». *Українська правда*. 2017. 18 травня. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/05/18/224232/>

культури. Окрім того, Т. Петриненко, як і інші представники національно орієнтованої масової культури, сприяв зміні медіапростору, заповнюючи його високоякісним україномовним контентом, що був важливим чинником культурної деколонізації. Його творчість можна розглядати як частину ширшого культурного процесу, який супроводжував політичні зміни та національне відродження України, що стало каталізатором пробудження національної свідомості серед українських слухачів, що стало важливим елементом у формуванні передумов до здобуття незалежності України.

Література

1. Євтушенко О. Легенди химерного краю: Українська рок-антологія. Київ : Автограф, 2004. 221 с.
2. Євтушенко О. Україна in Rock: статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2011. 240 с.
3. Клещова О. Український пісенний дискурс: сучасні символи. *Лінгвістика*. 2023. № 2(48). С. 83–97. DOI: 10.12958/2227-2631-2023-2-48-83-97.
4. Мамченкова О. Фестивальна історія: як прогриміла і чому стихла «Червона Рута». *Українська правда*. 2017. 18 травня. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/05/18/224232/> (дата звернення: 17.09.2024).
5. Маслій М.Г. Музика мене вибрала сама. *День*. 2017. 17–18 листопада. URL: <https://m.day.kyiv.ua/article/kultura/muzyka-mene-vybrala-sama> (дата звернення: 09.09.2024).
6. Маслій М.Г. Улюблені пісні XX сторіччя. Харків : Фоліо, 2019. 399 с.
7. Петриненко Тарас Гаринальдович. *Енциклопедія сучасної України* / ред. рада: І.М. Дзюба та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-879908> (дата звернення: 09.09.2024).
8. Полякова І.О. Лірична тематика як провідний напрям в естрадно-вокальній творчості композитора-виконавця Тараса Петриненка. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки* : матеріали VI Міжнародного науково-практичного симпозиуму, м. Івано-Франківськ, 20 травня 2022 р. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2022. С. 291–297.
9. Рудяченко О. Тарас Петриненко, музикант: «Дякую тобі, Господи, що співати «ні про що» я так і не навчився!» : інтерв'ю. *Укрінформ*. 2019. 3 грудня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2829887-taras-petrinenko-muzikant.html> (дата звернення: 14.09.2024).
10. Рудяченко О. Україна або з'явиться в апгрейдній версії, або ... зовсім зникне: Тарас Петриненко – про політику, естраду і майбутнє : інтерв'ю. *День*. 2020. 10–11 січня (№ 2/3). URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/ukrayina-abo-zyavytsya-v-apgryeydnyy-versiyi-abo-zovsim-znykne> (дата звернення: 09.09.2024).
11. Терещук Г. Пісенний вибух 1989 року. Фестиваль «Червона Рута» наблизив Незалежність України. *Радіо Свобода*. 2019. 17 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30167325.html> (дата звернення: 18.09.2024).

